

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ภาษาหมายถึงเสียงพูดที่เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกันในสังคม ภาษาแบ่งเป็นภาษาพูดและภาษาเขียน ภาษาเขียนเป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้แทนภาษาพูดโดยสมมุติตัวอักษรแทนเสียง (วิจิตรนั ภาณุพงศ์, 2527 : 6)

การใช้ภาษาเขียนสื่อสารให้สัมฤทธิ์ผลต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการ ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือการเรียงคำในประโยค เพราะหากเรียงคำไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์อาจทำให้การสื่อสาร ไม่บรรลุตามเป้าหมายหรือล้มเหลวได้ และหากการสื่อสารนั้นมีลักษณะที่เป็นทางการ ผู้ใช้ภาษาเขียนยังต้องเพิ่มความระมัดระวังและต้องใช้ภาษาให้ถูกต้องชัดเจนเพราะนอกจากจะทำให้ผู้รับสารเข้าใจตรงตามความต้องการของตนแล้ว ยังแสดงให้เห็นสมรรถนะทางปัญญาของผู้ใช้ภาษาเขียนอีกด้วย

การเรียงคำในภาษาเขียนจะสื่อความหมายอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดไม่เพียงแต่ผู้เขียนต้องเลือกหาคำศัพท์มาใช้ให้เหมาะสมเท่านั้น แต่ยังต้องเอาใจใส่ต่อตำแหน่งของคำอีกด้วย โดยคำนึงถึงหน้าที่ของคำในฐานะส่วนประกอบของหน่วยประโยค อันจะเป็นสื่อให้ผู้รับสาร เข้าใจความหมายได้ตามที่ผู้เขียนต้องการ ดังนั้นหากเรียงคำในประโยคไม่ถูกต้องตามระบบของภาษาแล้วการสื่อสารก็ย่อมประสบปัญหา

นววรรณ พันธุมธา (2527 : 135 - 158) จำแนกประโยคในภาษาไทย ออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ ประโยคความเดียว ประโยคความซ้อน และประโยคความรวม มีลักษณะดังนี้

1) ประโยคความเดียวคือ “ประโยคที่มีหน่วยกริยา 1 หน่วย มีหน่วยนาม 1 หน่วย หรือมากกว่านั้นและอาจมีหน่วยเสริมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้”

2) ประโยคความซ้อนคือ “ประโยคที่มีหน่วยกริยา 1 หน่วย มีหน่วยนาม 1 หน่วย หรือมากกว่านั้น อาจมีหน่วยเสริมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ และมีหน่วยขยายของหน่วยนามหรือหน่วยกริยาเป็นประโยค”

3) ประโยคความรวมคือ “ประโยคที่มีหน่วยกริยาตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไป มีหน่วยนาม 1 หน่วย หรือมากกว่านั้น และอาจจะมีหน่วยเสริมและหน่วยเชื่อมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้”

จะเห็นว่าประโยคความเดียวเป็นประโยคที่ซับซ้อนน้อยที่สุด เพราะมีหน่วยกริยาเพียง 1 หน่วยเท่านั้น ส่วนประโยคความรวมจะมีหน่วยกริยาเพิ่มขึ้นมาอีกอย่างน้อย 1 หน่วย และมีลักษณะเป็นประโยคความเดียวสองประโยคหรือหลายประโยคมาเชื่อมต่อกัน โดยประโยคเหล่านั้นจะมีความสัมพันธ์กัน ส่วนประโยคความซ้อนจะมีส่วนขยายในหน่วยนามหรือหน่วยกริยาเป็นประโยคเพิ่มขึ้นมาอีกส่วนหนึ่ง ประโยคที่มาขยายนี้เป็นประโยคย่อยที่เป็นส่วนขยายในประโยคหลัก

ในการสื่อสารด้วยภาษาเขียนนั้น ผู้เขียนจะใช้ประโยคแต่ละประเภทตามความเหมาะสมกับเนื้อความ ประโยคความซ้อนเป็นประโยคที่มีโครงสร้างซับซ้อนกว่าประโยคชนิดอื่น กล่าวคือมีประโยคย่อยเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยประโยคในประโยคหลัก ในประโยคความซ้อนผู้เขียนจึงต้องวางตำแหน่งของส่วนขยายให้ถูกต้องอีกทั้งต้องใช้คำเชื่อมที่เหมาะสมกับเนื้อความด้วย มิฉะนั้น จะไม่อาจสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่าง

เขาไปบ้านเพื่อน

เขาไปบ้านเพื่อนซึ่งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่

เขาไปบ้านเพื่อนอันอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่

จะเห็นว่าประโยคแรกเป็นประโยคความเดียวที่ยังไม่มีประโยคใดมาขยาย เมื่อนำประโยคย่อยมาขยายเช่นในประโยคที่สองก็สื่อความมากขึ้น อย่างไรก็ตามหากผู้สื่อใช้คำเชื่อมไม่เหมาะสมดังในประโยคที่สามก็ฟังดูประหลาดหรือไม่ได้ใจความ จนถึงขั้นสื่อความไม่เข้าใจกัน

เมื่อนำประโยคย่อยมาขยายหน่วยนามหรือหน่วยกริยาในประโยคความซ้อน ต้องมีคำเชื่อม ที่ ซึ่ง อัน และ ว่า นำหน้าประโยคย่อยดังกล่าว โดยทั้ง 4 คำ ทำหน้าที่เชื่อมประโยคย่อยกับหน่วยนามหรือหน่วยกริยา ประโยคความซ้อนจัดเป็น 3 ประเภท ดังนี้ (นววรรณ พันธุมธา, 2527 : 139 - 144)

ก. ประโยคความซ้อนที่มีประโยคย่อยหรือประโยคขยายในหน่วยนาม ทั้งที่เป็นประธานและที่เป็นกรรมของประโยค มี ที่ ซึ่ง อัน เป็นคำเชื่อม ยกตัวอย่าง

ผู้หญิงที่สวมเสื้อสีแดงกำลังก้าวขึ้นรถประจำทาง

(มีประโยคขยายในหน่วยนามที่เป็นประธาน)

แม่ซึ่งรักลูกมากคงไม่ยากให้ลูกร้องไห้

(มีประโยคขยายในหน่วยนามที่เป็นประธาน)

เขามีสวนดอกไม้อันสวยงามประหนึ่งอุทยานบนสวรรค์

(มีประโยคขยายในหน่วยนามที่เป็นกรรม)

เขาไปที่ยิวอำเภอเบตงซึ่งตั้งอยู่ใต้สุดของประเทศไทย
(มีประโยคขยายในหน่วยนามที่เป็นกรรม)

นวรรณ พันธุมธา (139-140 : 2527) กล่าวว่า

คำเชื่อม ที่ ซึ่ง อัน ของประโยคขยายในหน่วยนามอาจใช้แทนกันได้ ต่างกันเพียงว่าประโยคที่มี ที่ นำหน้ามีใช้มากกว่าประโยคขยายที่มี ซึ่ง อัน นำหน้า อย่างไรก็ตามยังมีประโยคขยายมากมายที่ใช้คำเชื่อมเหล่านี้แทนกันไม่ได้

ยกตัวอย่าง

หมวกใบที่คุณสวมอยู่สวยมาก

*หมวกใบซึ่งคุณสวมอยู่สวยมาก

*หมวกใบอันคุณสวมอยู่สวยมาก

ประโยคที่มีเครื่องหมาย * นวรรณ พันธุมธา (2527) กล่าวว่า “เป็นประโยคที่ใช้คำเชื่อมได้เพียง ที่ เท่านั้น ไม่อาจใช้คำเชื่อม ซึ่ง และ อัน นำหน้าได้”

อย่างไรก็ตาม นวรรณ พันธุมธา ยังกล่าวอีกว่า “ประโยคที่ใช้ ที่ และ ซึ่ง แทนกันได้ ความหมายของประโยคก็ยังคงแตกต่างกัน” ยกตัวอย่าง

โรงรถของบ้านซึ่งเป็นโรงรถขนาดใหญ่อยู่ทางด้านข้างของบ้าน

โรงรถของบ้านที่เป็นโรงรถขนาดใหญ่อยู่ทางด้านข้างของบ้าน

นวรรณ พันธุมธา กล่าวว่าประโยค “ซึ่งเป็นโรงรถขนาดใหญ่” บอกขนาดของโรงรถเพิ่มเติม ส่วนประโยค “ที่เป็นโรงรถขนาดใหญ่” จำกัดความหมายของโรงรถให้รู้ว่ากล่าวถึงโรงรถขนาดใหญ่ไม่ใช่ขนาดเล็ก”

ข. ประโยคความซ้อนที่มีประโยคขยายในหน่วยกริยามิ ที่ หรือ ว่า เป็นคำเชื่อมตัวอย่าง

เมื่อวานฉันเห็นว่าเธอเดินไปโรงพยาบาล
ฉันดีใจที่เธอกลับมาจากต่างประเทศ

ค. ประโยคความซ้อนที่มีประโยคขยายทั้งหน่วยนามและกริยา ยกตัวอย่าง

เด็กที่นั่งอยู่ใต้ต้นไม้บอกฉันว่าเจ้าแดงหายไป

ถึงแม้ในแง่ทฤษฎีการสื่อสารด้วยประโยคความซ้อน ผู้ใช้ภาษาต้องคำนึงถึงทั้งการใช้คำเชื่อม และการวางส่วนขยายให้ชัดเจนและเหมาะสม การสื่อสารจึงจะมีประสิทธิภาพและควรพิจารณาว่าควรผูกประโยคเป็นความซ้อนหรือไม่ แต่เมื่อศึกษาการใช้ประโยคความซ้อนในภาษาเขียนปัจจุบันผู้วิจัยพบว่าเบี่ยงเบนไปจากระบบวากยสัมพันธ์ของภาษาไทย ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างงานเขียนของนักศึกษาที่เขียนตอบข้อสอบวิชา 411-208 สุนทรียภาพในภาษาไทย ดังนี้

...ภาษาที่มีลักษณะและคุณค่าทางสุนทรียะคือภาษาที่ผู้แต่งแต่งขึ้นเพื่อเป็นวัสดุประกอบงานประพันธ์ ซึ่งงานประพันธ์เป็นศิลปะแขนงหนึ่งใช้ภาษาถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์ที่สั่งสมมาให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดความเข้าใจ สะเทือนอารมณ์และคล้อยตามไปกับสิ่งที่ผู้แต่งสื่อออกมา ซึ่งภาษาที่มีคุณค่าทางสุนทรียะนั้นจะต้องมีลักษณะที่สามารถทำให้ผู้รับสาร(ผู้อ่าน)ได้เข้าถึงวรรณคดีหรือบทประพันธ์ได้มากที่สุด...

สังเกตได้ว่าข้อความนี้ใช้คำเชื่อม ซึ่ง ซ้ำกันถึง 2 ครั้งเป็นผลให้ประโยคมีขนาดยาวโดยไม่จำเป็นและยังมีข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ดังนี้ ในข้อความ “ ...ภาษาที่มีลักษณะและคุณค่าทางสุนทรียะคือภาษาที่ผู้แต่งแต่งขึ้นเพื่อเป็นวัสดุประกอบงานประพันธ์ ซึ่งงานประพันธ์เป็นศิลปะแขนงหนึ่ง” นักศึกษาใช้คำว่า งานประพันธ์ ในประโยคขยายซ้ำกับในหน่วยหลักจึงผิดไวยากรณ์ นอกจากนี้ยังมีข้อบกพร่องที่ใช้คำเชื่อม ซึ่ง นำหน้าประโยค “ ภาษาที่มีคุณค่าทางสุนทรียะนั้นจะต้องมีลักษณะที่ทำให้ผู้รับสาร(ผู้อ่าน)ได้เข้าถึงวรรณคดีหรือบทประพันธ์ได้มากที่สุด...” เนื่องจากประโยคนี้ไม่ได้เป็นส่วนขยายของประโยคแรกซึ่งจบลงไปแล้ว ควรขึ้นประโยคใหม่โดยตัดคำเชื่อม ซึ่ง ออก จึงจะสื่อความได้กระชับ และชัดเจนขึ้น ดังนี้

...ภาษาที่มีลักษณะและคุณค่าทางสุนทรียะคือภาษาที่ผู้แต่งแต่งขึ้น เพื่อเป็นวัสดุประกอบงานประพันธ์ ซึ่งเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ใช้ภาษา ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์ที่สั่งสมมาให้อ่านหรือผู้ฟัง เกิดความเข้าใจ สะเทือนอารมณ์และคล้อยตามไป ภาษาที่มีคุณค่าทาง สุนทรียะนั้นจะต้องมีลักษณะที่สามารถทำให้ผู้รับสาร(ผู้อ่าน)ได้เข้าถึง วรรณคดีหรือบทประพันธ์ได้มากที่สุด...

ข้อบกพร่องดังตัวอย่างข้างต้นเป็นเพียงข้อบกพร่องหนึ่งที่พบในงานเขียนของ นักศึกษา ยังมีข้อบกพร่องที่คาดว่าจะพบอีกมาก ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาเรื่องประโยคความซ้อน โดยเลือกศึกษาจากงานเขียนระดับทางการของนักศึกษา ผลการศึกษานอกจากจะชี้ให้เห็น ข้อบกพร่องในงานเขียนของนักศึกษาแล้ว ยังนำมาเป็นแนวทางพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษาใช้ภาษาในงานเขียนระดับทางการได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประโยคความซ้อนในงานเขียนระดับทางการของนักศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1. ลักษณะของประโยคความซ้อนและลักษณะของคำเชื่อมในประโยคความซ้อน
2. หน้าที่ของประโยคขยายในหน่วยนามและหน่วยกริยา
3. ข้อบกพร่องด้านการเรียบเรียงประโยค ด้านการใช้คำเชื่อม และด้านเนื้อความ

ความสำคัญและประโยชน์

1. ทำให้ทราบลักษณะความสัมพันธ์ของประโยคที่เป็นส่วนประกอบของประโยคความซ้อนกับ คำเชื่อมในประโยคความซ้อน ในงานเขียนระดับทางการของนักศึกษา
2. ทำให้ทราบข้อบกพร่องในการเขียนประโยคความซ้อนในงานเขียนระดับทางการของนักศึกษา
3. ผลการศึกษานี้ จะเป็นแนวทางในการพัฒนาความสามารถในการเขียนประโยคความซ้อนของ นักศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาประโยคความซ้อนจากงานเขียนระดับทางการของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่ลงทะเบียนเรียน วิชา 411 – 208 สุนทรียภาพในภาษาไทย และวิชา 411-306 วรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้น ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544
2. งานวิจัยนี้จะศึกษาประโยคความซ้อน 4 ประเด็นคือ ลักษณะของประโยคความซ้อน ลักษณะคำเชื่อมในประโยคความซ้อน หน้าที่ของประโยคขยายในหน่วยนามและหน่วยกริยา และลักษณะเบี่ยงเบนทางระบบวากยสัมพันธ์ในการเขียนประโยคความซ้อน

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยนี้จะยึดตามแนวการวิเคราะห์ประโยคความซ้อนใน ไวยากรณ์ไทย ของ นววรรณ พันธุมธา (2527)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ประโยคความซ้อนในงานเขียนระดับทางการของนักศึกษา แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวกับประโยค ประโยคความซ้อน และหน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อน

1.1 เอกสารที่เกี่ยวกับประโยค

1.1.1 ความหมายของประโยค

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2544 : 192)ให้ความหมายของประโยคตามแนวไวยากรณ์ดั้งเดิมว่า “ประโยคคือถ้อยคำที่มีเนื้อความครบบริบูรณ์ ประโยคหนึ่ง ๆ แบ่งออกเป็นสองภาคคือ ภาคประธานและภาคแสดง”

นววรรณ พันธุมธา (2527 : 108) อธิบายว่า

ประโยคประกอบด้วยคำซึ่งแสดงแนวคิดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน บางครั้งเรารู้ความสัมพันธ์ของความคิดได้จากสถานการณ์ บางครั้งเรารู้จากถ้อยคำในประโยคนั้น ๆ เอง ประโยคที่สมบูรณ์จะมีส่วนประกอบซึ่งเรียกว่าหน่วยประโยค อยู่ สองชนิด คือ หน่วยนามและหน่วยกริยา

และบางประโยคจะมีหน่วยประโยค อีกชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้น เรียกว่า หน่วยเสริม ประโยคหลาย ๆ ประโยค เมื่อเรียงติดต่อกันไป จะมีหน่วยเชื่อมช่วยเชื่อมประโยคเหล่านั้นเข้าด้วยกัน

เมื่อพิจารณาคำจำกัดความของนักไวยากรณ์ไทยที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าประโยคเป็นรูปแบบของข้อความที่ประกอบด้วยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระเบียบและสามารถสื่อความได้สมบูรณ์ โดยจะมีส่วนประกอบซึ่งเรียกว่าหน่วยประโยคที่สำคัญอยู่สองชนิดคือ หน่วยนามและหน่วยกริยา

1.1.2 ชนิดของประโยค

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2544: 209-210, 237-238, 262-269) จำแนกประโยคไว้ ดังนี้

1) เอกรรดประโยค หมายถึง “ประโยคเล็ก ๆ ที่มีความหมายอย่างเดียว มีเนื้อความอย่างเดียว” แบ่งเป็นภาคสำคัญ สองภาค คือ ภาคประธานและภาคแสดง

2) อเนกรรดประโยค หมายถึง “ประโยคที่มีเนื้อความไม่ใช่อันเดียวคือมีเนื้อความหลายอย่าง” ประกอบด้วย “เอกรรดประโยคตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปเรียงกันและมีสัณฐานเป็นเครื่องเกี่ยวเชื่อมอยู่ในระหว่างเอกรรดประโยคนั้น ๆ ให้ความติดต่อเป็นประโยคเดียวกัน” และยังมีอเนกรรดประโยคอีกแบบหนึ่งเรียกว่าอเนกรรดประโยครวม ประกอบด้วย “บทสำคัญของเอกรรดประโยค” ที่เรียงต่อกันโดยมีบทเชื่อมคั่นและใช้กริยาเดียวกัน

3) สังกรประโยค หมายถึง “เอกรรดประโยคที่ใช้เอกรรดประโยคด้วยกันทำหน้าที่เป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของเอกรรดประโยคหน้า ซ้อนขึ้นอีกชั้นหนึ่ง” ประกอบด้วย

3.1) มุขยประโยค คือ ประโยคหัวหน้า หรือประโยคใหญ่

3.2) อนุประโยคคือประโยคที่แทรกเข้ามาเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของประโยคใหญ่หรือเรียกว่าประโยคเล็ก ระหว่างมุขยประโยคกับอนุประโยคอาจมีบทเชื่อมหรือไม่มีตามประเภทของอนุประโยค คือคุณานุประโยคและนามานุประโยคสามารถละบทเชื่อมได้ แต่วิเศษณานุประโยคไม่สามารถละบทเชื่อมได้

วิจิตรนั ภาณุพงศ์ (2527 : 13 - 17) จำแนกประโยคไว้ 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 ประโยคแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ “ประโยคเริ่มกับประโยคไม่เริ่ม” โดยพิจารณาว่าเป็นประโยคที่มีความหมายในตัว หรือว่าจะต้องอาศัยข้อความที่มาก่อน จึงจะทำให้ประโยคนั้นได้ใจความเต็ม

ประโยคเริ่ม หมายถึง “ประโยคที่ใช้เริ่มบทสนทนาได้เพราะเมื่อพูดแล้วผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ทันทีไม่ต้องอาศัยคำพูดที่มาก่อน” เช่น เหนื่อยแล้ว

ประโยคไม่เริ่ม แบ่งออกเป็น 2 ชนิด

ก. ประโยคไม่เริ่มแบบปกติ หมายถึง “ประโยคซึ่งใช้เริ่มต้นบทสนทนาไม่ได้” เพราะผู้ฟัง จะไม่เข้าใจความหมาย เนื่องจากความหมายของประโยคนี้ ขึ้นอยู่กับคำพูดหรือประโยคที่มาก่อน เช่น ไม่เห็น

ข. ประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษ หมายถึง “ประโยคซึ่งใช้เริ่มต้นบทสนทนาได้ แต่ต้องใช้ในสถานการณ์พิเศษ” เพราะความหมายส่วนหนึ่งของประโยคอยู่ที่สถานการณ์ที่พูดประโยคนั้น ๆ เช่น เตือนแล้ว (ในสถานการณ์ที่ผู้พูดกำลังเปิดภาชนะที่ใช้ดื่มน้ำอยู่)

จะสังเกตได้ว่าในประโยคไม่เริ่มนั้น มักจะมีข้อความไม่ครบถ้วนบริบูรณ์ มีอะไรบางอย่างขาดหายไป เพราะฉะนั้น ถ้าหากพูดขึ้นลอย ๆ ประโยคนั้นก็ไม่ได้ความ แต่ถ้ามีประโยคอื่นนำมาก่อนหรือพูดในสถานการณ์พิเศษดังกล่าว ประโยคไม่เริ่มนั้นก็จะมี ความหมายชัดเจน ด้วยเหตุนี้ นักไวยากรณ์โครงสร้างจึงจัดให้ข้อความไม่บริบูรณ์ดังกล่าวเป็นประโยคชนิดหนึ่ง

วิธีที่ 2 ประโยคแบ่งเป็น 4 ชนิดโดยอาศัยลักษณะโครงสร้างของประโยคเป็นหลัก ดังนี้ (วิจินตน์ ภาณุพงศ์, 2527 : 17)

1) ประโยคสามัญญ์ ได้แก่ “ประโยคซึ่งมีส่วนประกอบเพียงส่วนเดียวหรือหลายส่วนเรียงกันเป็นแบบโครงสร้างของประโยคเริ่ม 12 แบบหรือเป็นประโยคไม่เริ่ม 8 แบบก็ได้ แต่จะไม่มีส่วนใดเป็นอนุพากย์”¹

2) ประโยคซับซ้อนได้แก่ “ประโยคที่ประกอบด้วยอนุพากย์ต่างชนิดกัน 2 อนุพากย์ขึ้นไป ประโยคซับซ้อนอาจมีโครงสร้างอย่างเดียวกับประโยคสามัญญ์หรืออาจจะมีโครงสร้างเป็นแบบที่ต่างออกไป”

3) ประโยคผสม ได้แก่ “ประโยคที่ประกอบด้วยอนุพากย์หลักตั้งแต่ 2 อนุพากย์ขึ้นไป ประโยคผสมอาจเป็นประโยคเริ่มหรือไม่เริ่มก็ได้”

4) ประโยคเชื่อม ได้แก่ “ประโยคสามัญญ์ชนิดประโยคไม่เริ่ม ซึ่งขึ้นต้นด้วยคำเชื่อม”

นววรรณ พันธุ์เมธา (2527 : 135 - 147) จำแนกประโยคออกเป็น 3 ชนิด ดังนี้

1) ประโยคความเดียว

ประโยคความเดียวคือ “ประโยคที่มีหน่วยกริยา 1 หน่วย มีหน่วยนาม 1 หน่วยหรือมากกว่านั้นและอาจมีหน่วยเสริมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้”

¹ อนุพากย์ในที่นี้หมายถึง อนุประโยคหรือมุขประโยคก็ได้ มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “clause” ในภาษาอังกฤษ (วิจินตน์ ภาณุพงศ์, 2527 : 16)

2) ประโยคความซ้อน

ประโยคความซ้อนคือ “ประโยคที่มีหน่วยกริยา 1 หน่วย มีหน่วยนาม 1 หน่วย หรือมากกว่านั้นและอาจมีหน่วยเสริมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้” ต่างจากประโยคความเดียวตรงที่ “หน่วยขยายของหน่วยนามหรือหน่วยกริยาไม่ใช่คำแต่เป็นประโยค”

3) ประโยคความรวม

ประโยคความรวมคือ “ประโยคที่มีหน่วยกริยาตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไป มีหน่วยนาม 1 หน่วย หรือมากกว่านั้น และอาจจะมีหน่วยเสริมและหน่วยเชื่อมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้”

จากการศึกษาการจำแนกชนิดของประโยคโดยนักไวยากรณ์ไทย จะเห็นได้ว่าแต่ละท่านมีเกณฑ์ในการจำแนกประโยคต่างกันคือนักไวยากรณ์แนวเดิมจำแนกประโยคตามเนื้อความในประโยค นักไวยากรณ์โครงสร้างจำแนกประโยคตามลักษณะโครงสร้างของประโยค ส่วนนักไวยากรณ์การกจำแนกประโยคตามลักษณะและจำนวนของหน่วยประโยค การจำแนกประโยคตามเกณฑ์ของไวยากรณ์การก ได้แก่ ประโยคความเดียว ประโยคความซ้อน และประโยคความรวม เป็นวิธีจำแนกที่ช่วยให้สามารถเข้าใจลักษณะประโยคได้ชัดเจน ดังนั้นในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงจำแนกประโยคด้วยวิธีดังกล่าว

1.2 เอกสารที่เกี่ยวกับประโยคความซ้อน

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2544 : 262 – 268) ได้จำแนกประโยคออกเป็น 3 ชนิด คือ เอกรรตประโยค อเนกรรตประโยค และสังกรประโยค ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ในส่วนของสังกรประโยค มีรายละเอียดดังนี้

สังกรประโยค แปลว่า ประโยคแต่ง ประโยคปรุง ซึ่งหมายความว่า “เอกรรตประโยคที่ใช้เอกรรตประโยคด้วยกันทำหน้าที่เป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของเอกรรตประโยคหน้าซ้อนขึ้นอีกชั้นหนึ่ง” หรืออาจกล่าวได้ว่า เอกรรตประโยคที่มีประโยคน้อยๆ เข้ามาแทรกอยู่ด้วยเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของประโยค เรียกว่า สังกรประโยค ดังตัวอย่างประโยค

นายมีซึ่งเป็นเสมียนตาย

เอกรรตประโยค “นายมีตาย” มีเอกรรตประโยคหรือประโยคน้อยๆ “ซึ่งเป็นเสมียน” แทรกเข้ามา

สังกรประโยค ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ มุขยประโยค และอนุประโยค
 มุขยประโยคคือประโยคหัวหน้า อนุประโยคคือประโยคน้อยที่แทรกเข้ามา อนุประโยคมี 3
 ประเภท ดังนี้

1) นามานุประโยค คือ “อนุประโยคที่ใช้แทนนาม คำนามในที่นี้กินความไปถึง
 สรรพนาม หรือกริยาสภาวะมาลา ซึ่งมีหน้าที่ใช้แทนนามด้วย” มีคำ ให้ ว่า ที่ว่า คือ เป็นบทเชื่อม
 ตัวอย่าง

ฉันไม่ชอบให้เขาตาย
 ฉันไม่รู้ว่าเขาตาย
 ชาวที่ว่าตามีตายไม่จริง
 ชาวคือตามีตายไม่จริง

2) คุณานุประโยค คือ “อนุประโยคทำหน้าที่แทนบทวิเศษณ์ สำหรับประกอบ
 นามหรือสรรพนามที่มีอยู่ในมุขยประโยคอีกทีหนึ่ง ประโยคชนิดนี้ มีประพันธ์สรรพนาม ที่ ซึ่ง
 อัน เป็นบทเชื่อม” ตัวอย่าง

คนที่เกียจคร้านย่อมลำบาก
 ฉันไม่ชอบคนซึ่งเกียจคร้าน
 ผลของการอันเหลวไหล ย่อมไม่แน่นอน

3) วิเศษณานุประโยค คือ “อนุประโยคที่ทำหน้าที่เป็นวิเศษณ์ สำหรับประกอบ
 กริยาหรือคำวิเศษณ์ ด้วยกัน อันเป็นส่วนหนึ่งของประโยคสำคัญ คือ มุขยประโยค” จะมีคำว่า
 เมื่อ จน เพราะ ทาง ตาม เป็นบทเชื่อม (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2544 : 267) ตัวอย่าง

ฉันมาเมื่อเธอหลับ
 เขาพูดเร็วจนฉันฟังไม่ทัน
 ปลาหมอตายเพราะปากไม่ดี
 เขาไปทางเราเดิน
 เขาทำการบ้านตามฉันสอนเขา

ประโยคซับซ้อน ได้แก่ ประโยคที่ประกอบด้วยอนุพจน์ต่างชนิดกัน 2 อนุพจน์ขึ้นไป ประโยคซับซ้อนอาจจะมีโครงสร้างอย่างเดียวกับประโยคสามัญ หรืออาจจะมีโครงสร้างเป็นแบบที่ต่างออกไป 3 แบบคือ ท ร ต ป ท ร ต และ ต ร ป ท¹ ประโยคซับซ้อนอาจจะเป็นประโยคเริ่มหรือไม่เริ่มก็ได้

ประโยคซับซ้อนที่ประกอบด้วยอนุพจน์ต่างชนิดกัน 2 อนุพจน์

ตัวอย่าง 1

ฉันชอบเด็กที่มาหาคุณเมื่อตะกี๋ (ประโยคเริ่ม)

ฉันชอบเด็ก (อนุพจน์หลัก) ที่มาหาคุณเมื่อตะกี๋ (อนุพจน์คุณศัพท์)

ตัวอย่าง 2

เขาบอกฉันว่าเขาจะไปงานคืนนี้ (ประโยคไม่เริ่ม)

เขาบอกฉัน (อนุพจน์หลัก) ว่าเขาจะไปงานคืนนี้ (อนุพจน์นาม)

ประโยคซับซ้อนที่ประกอบด้วยอนุพจน์ต่างชนิดกัน 3 อนุพจน์

การที่เธอไม่พูดกับฉันแสดงว่าเธอยังโกรธฉันอยู่

การที่เธอไม่พูดกับฉัน (อนุพจน์นาม)

แสดง (อนุพจน์หลัก)

ว่าเธอยังโกรธฉันอยู่ (อนุพจน์นาม)

ประโยคซับซ้อนที่มีโครงสร้างเป็นแบบที่แตกต่างออกไป 3 แบบ ดังกล่าว

ช่วยบอก- แดง -ด้วย ว่าฉันจะไปงานคืนนี้

ท- ร (-ท) ต

ฉัน ตาม- เขา -แล้ว ว่าเขาจะมาอีกไหม

ป ท- ร (-ท) ต

¹ ป หมายถึงประธาน ท หมายถึงกริยาทวิกรรม ต หมายถึงกรรมตรง ร หมายถึงกรรมรอง

หนังสือพวกนี้ ใครสนใจภาษาอังกฤษจริง ๆ ครู จะให้
 ต ร ป ท

นวรรณ พันธุมธา (2527 : 138 – 144) กล่าวถึง ประโยคความซ้อน ไว้ดังนี้

1) รูปประโยคความซ้อน

ประโยคความซ้อนคือ “ประโยคที่มีหน่วยกริยา 1 หน่วย มีหน่วยนาม 1 หน่วย หรือมากกว่านั้น อาจมีหน่วยเสริมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้” และมีหน่วยขยายของหน่วยนามหรือหน่วยกริยาเป็นประโยค อาจกล่าวได้ว่า “ประโยคความซ้อนเกิดจากการนำประโยคมาขยายหน่วยนามหรือหน่วยกริยาในประโยคความเดียว” เช่น

ดอกไม้ที่อยู่ในสวนข้างบ้านบานสะพรั่ง

(หน่วยนาม ดอกไม้ มีประโยค ที่อยู่ในสวนข้างบ้าน มาขยาย)

ฉันชอบเพื่อนคุณ คนที่สูง ๆ

(หน่วยนาม เพื่อนคุณ มีประโยค คนที่สูง ๆ มาขยาย)

ฉันหวังว่าคุณจะมา

(หน่วยกริยา หวัง มีประโยค ว่าคุณจะมา มาขยาย)

เขาดีใจที่เธอรอดชีวิตมาได้

(หน่วยกริยา ดีใจ มีประโยค ที่เธอรอดชีวิตมาได้ มาขยาย)

ประโยคที่ใช้ขยายหน่วยนามถือเป็นส่วนประกอบของหน่วยนาม ส่วนประโยคที่ใช้ขยายหน่วยกริยาถือเป็นส่วนประกอบของหน่วยกริยา

2) ชนิดของประโยคความซ้อน

ประโยคความซ้อนแยกได้เป็น 3 ชนิด ตามการปรากฏของประโยคที่มาขยาย

ดังนี้

2.1) ประโยคความซ้อนที่มีประโยคขยายในหน่วยนาม

...ประโยคขยายในหน่วยนามจะมีคำเชื่อม ที่ ซึ่ง อัน นำหน้า เรามักเชื่อกันว่า ที่ ซึ่ง และ อัน ใช้แทนกันได้ ต่างกันเพียงว่า ประโยคขยายที่มี ที่ นำหน้ามิใช่มากกว่าประโยคขยายที่มี ซึ่ง หรือ อัน นำหน้า แต่ความจริง มีประโยคขยายมากมายที่ ใช้ ที่ ซึ่ง และ อัน แทนกัน ไม่ได้ เช่น

หมวกใบที่คุณสวมอยู่สวยมาก
หมวกใบซึ่งคุณสวมอยู่สวยมาก
หมวกอันที่คุณสวมอยู่สวยมาก

ประโยคนี้ใช้ ที่ นำหน้าประโยคขยายได้ แต่ใช้ ซึ่ง หรือ อัน นำหน้า
ไม่ได้ ส่วนในประโยคที่ ซึ่ง และ ที่ ใช้แทนกันได้นั้น ความหมายของ
ประโยคก็มักจะต่างกัน เช่น

โรงรถของบ้านซึ่งเป็นโรงรถขนาดใหญ่อยู่ทางด้านข้างของบ้าน
โรงรถของบ้านที่ เป็นโรงรถขนาดใหญ่อยู่ทางด้านข้างของบ้าน

ประโยคแรก ซึ่งเป็นโรงรถขนาดใหญ่ บอกขนาดของโรงรถเพิ่มเติม ส่วน
ประโยคที่สอง ที่เป็นโรงรถขนาดใหญ่ จำกัดความหมายของโรงรถให้รู้ว่กล่าวถึงโรงรถขนาด
ใหญ่ ไม่ใช่ขนาดเล็ก ผู้ฟังอาจคิดต่อไปว่าบ้านนี้มีโรงรถขนาดเล็กอยู่ด้านอื่นอีกด้วย
โดยปกติ ประโยคขยายที่มี ที่ ซึ่ง หรือ อัน นำหน้า จะเป็นประโยคไม่สมบูรณ์
เช่น

เด็กที่เด็กมาหาฉันเมื่อเขานี้เป็นหลานของอาจารย์ใหญ่
คนคนนี้มีควมรู้ซึ่งหาได้ยาก
เขามีบ้านอันหรูหราใหญ่โตราวกับพระราชวัง

ประโยคที่พิมพ์ตัวหนาในตัวอย่างข้างต้นเป็นหน่วยที่จำกัด
ความหมายของนามที่เป็นหน่วยหลักซึ่งอยู่หน้าประโยคเหล่านั้น จะเห็น
ได้ว่าประโยคที่จำกัดความหมายหรือพูดอีกอย่างหนึ่งได้ว่าประโยคขยาย
ล้วนเป็นประโยคที่ไม่สมบูรณ์ คำนามซึ่งซ้ำกับคำนามที่เป็นหน่วยหลัก
มิได้ปรากฏ หากคำนามซึ่งซ้ำกับคำนามที่เป็นหน่วยหลักปรากฏอยู่ด้วย
ประโยคจะผิดไวยากรณ์ ดังนี้

- * เด็กที่เด็กมาหาฉันเมื่อเขานี้เป็นหลานของอาจารย์ใหญ่
- * คนคนนี้มีควมรู้ซึ่งหาควมรู้ได้ยาก
- * เขามีบ้านอันบ้านหรูหราใหญ่โตราวกับพระราชวัง

อย่างไรก็ตาม มีประโยคขยายอีกชนิดหนึ่ง มีคำว่า **ที่** นำหน้า แต่ประโยคดังกล่าวไม่ต้องมีหน่วยใดในประโยคซ้ำกับหน่วยหลัก และประโยคอาจเป็นประโยคสมบูรณ์ก็ได้ เช่น

นุชบอกน้อยเรื่องที่นุชจะไปภูเก็ต
 นุชบอกน้อยเรื่องที่จะไปภูเก็ต

“ที่(นุช) จะไปภูเก็ต” ในประโยคแรกและประโยคที่สองเป็นหน่วยขยายของหน่วยหลักเรื่อง แต่ไม่มีคำนามใดในประโยคทั้งสองที่มีความหมายซ้ำกับคำว่า **เรื่อง** ในเมื่อไม่มีคำนามใดซ้ำความหมายกับหน่วยหลัก คำนามที่จะถูกละไปเพราะความหมายซ้ำกับหน่วยหลักจึงไม่มี ส่วนคำนามอื่น ๆ ในประโยคขยายที่ความหมายซ้ำกับคำนามในประโยคหลัก¹ จะละหรือไม่ละก็ได้ ประโยคแรกไม่มีการละคำนามนุช ซึ่งซ้ำกับคำนามนุช ในประโยคหลัก ส่วนประโยคที่สอง คำนาม นุช ในประโยคขยายถูกละไป แต่ทั้งสองประโยคก็เป็นประโยคที่ใช้ได้ในภาษา นี้ย่อมแสดงว่า คำนามที่ซ้ำกับคำนามที่มีใช้หน่วยหลักไม่จำเป็นต้องละเสมอไป และในบางกรณีหน่วยหลักของหน่วยนามถูกละไป จะเหลือแต่ประโยคขยายที่มีคำว่า **ที่** อยู่ต้นประโยค ดังตัวอย่าง

ที่สำคัญคือ สวนของเราทรุดโทรมกว่าแต่ก่อน
 พ่อพรวนดินทำแปลงปลูกผักให้ลูกชาย ที่งามเป็นพิเศษคือมะเขือเทศ

ประโยคแรก ที่สำคัญ เป็นหน่วยนามที่เป็นประธาน หน่วยหลักที่ถูกละไปน่าจะเป็น คำว่า **เรื่อง** หรือ **สิ่ง** ประโยคที่สอง ที่งามเป็นพิเศษ เป็นหน่วยนามที่เป็นประธาน หน่วยหลักที่ถูกละไปน่าจะเป็นคำว่า **ผัก**

2.2) ประโยคความซ้อนที่มีประโยคขยายในหน่วยกริยา

ประโยคขยายในหน่วยกริยาอาจมีคำเชื่อมว่า **หรือ** **ที่** นำหน้า ประโยคขยายไม่จำเป็นต้องอยู่ติดกริยาที่เป็นหน่วยหลัก อาจอยู่ท้ายประโยค มีคำอื่นคั่นระหว่างหน่วยหลักและประโยคขยายก็ได้ คำเชื่อม ว่า มักจะใช้

¹ ประโยคหลักคือประโยคที่มีประโยคขยายซ้อนอยู่ในหน่วยประโยค

เมื่อคำกริยาที่เป็นหน่วยหลักเป็นคำกริยาที่ต้องการประโยคมาช่วยเสริม
ความหมายให้สมบูรณ์ เช่น

- ก. กริยาที่เกี่ยวกับอารมณ์ เช่น กลัว เสียใจ แปลกใจ
 - ข. กริยาที่เกี่ยวกับการสื่อสาร เช่น พูด รายงาน แนะนำ หมายความว่า
 - ค. กริยาที่เกี่ยวกับการคิด การใช้สมอง เช่น คิด เข้าใจ ตระหนัก รู้
 - ง. กริยาที่เกี่ยวกับประสาทสัมผัส เช่น ได้ยิน รู้สึก เห็น
- ประโยคต่อไปนี้เป็นประโยคความซ้อนที่ประโยคขยายในหน่วยกริยาขึ้นต้นด้วย

คำเชื่อม ว่า

เขาเชื่อภรรยาว่าภรรยาบริสุทธิ์
หัวหน้าสั่งพวกเราว่าอย่ามาสาย

คำเชื่อม ที่ ใช้กับคำกริยาบางคำ เช่น

- ก) คำกริยาที่เกี่ยวกับอารมณ์ เช่น ดีใจ เสียใจ โกรธ ชื่น
 - ข) คำกริยาแสดงอาการ เช่น ร้องไห้ หัวเราะ ดู บ่น
- ประโยคต่อไปนี้เป็นประโยคความซ้อนที่ประโยคขยายในหน่วยกริยาขึ้นต้นด้วย

คำเชื่อม ที่

เรายินดีด้วยที่คุณได้รางวัล
เราทำโทษเขาที่เขามาสาย

จะเห็นว่า ที่ ก็เหมือนกับ ว่า คือเมื่อใช้นำหน้าประโยคขยาย
ประโยคขยายนี้จะขยายกริยาซึ่งอยู่ในประโยคแบบต่างๆกันคือ ประธาน
- กริยา ประธาน - กริยา - กรรมตรง และ ประธาน - กริยา - กรรม
ตรง - กรรมรอง

ในเมื่อทั้งคำเชื่อม ที่ และ ว่า ใช้ได้กับคำกริยา ที่เกี่ยวกับ
อารมณ์ คำเชื่อม ที่ และ ว่า จึงมีโอกาสนี้จะอยู่ในประโยคที่มีถ้อยคำ
อย่างเดียวกันได้ แต่เมื่อใช้คำเชื่อม ที่ และ ว่า แทนกัน ความหมาย
ของประโยคจะต่างกัน

สิทธิ์ดีใจ ว่าน้องรอดชีวิตมาได้
สิทธิ์ดีใจ ที่น้องรอดชีวิตมาได้

ประโยคแรก ผู้พูดต้องการบอกผู้ฟังว่า สิทธิ์ดีใจด้วยเรื่องอะไร
 ประโยคที่สอง ผู้พูดคิดว่าผู้ฟังรู้แล้วว่า น้องของสิทธิ์รอดชีวิตมาได้ สิ่งที่
 ผู้พูดต้องการบอกคือความรู้สึกของสิทธิ์

ประโยคขยายในหน่วยกริยาไม่ว่าจะขึ้นต้นด้วย **ที่** หรือ **ว่า** ไม่
 จำเป็นต้องอยู่ชิดกับหน่วยหลัก ประโยคขยายในตัวอย่างต่อไปนี้ล้วนอยู่
 ห่างกับหน่วยหลักทั้งสิ้น

ฉันรู้นะอ้อย ว่าเธอคิดอะไร

คุณไม่รู้หรือว่าฉันออกจากงานนานแล้ว

ลูกเสียใจไหมล่ะที่เขาไม่เลือกลูก

คำว่า **ที่** กับ **ว่า** ใช้ซ้อนกัน เป็น **ที่ว่า** มักใช้นำหน้าประโยคขยายใน
 หน่วยนาม ตัวอย่าง

เรื่องที่ว่าเขาตายนะไม่จริงเลย

เขาไม่เชื่อคำกล่าวที่ว่าลูกไม่ยอมหล่นไม่ไกลต้น

ประโยคขยายในประโยคแรกขยายหน่วยหลัก **เรื่อง** และ
 ประโยคขยายในประโยคที่สอง ขยาย หน่วยหลัก **คำกล่าว** ประโยค
 ขยายทั้งสองประโยคขึ้นต้นด้วยคำเชื่อม **ที่ว่า** คำว่า **ที่** แสดง
 ความหมายว่าข้อความในประโยคขยายนั้นเป็นเรื่องที่ผู้ฟังรู้มาแล้ว ส่วน
ว่า แสดงความหมายว่าเนื้อความในประโยคขยายช่วยบอกเนื้อความ
 ของหน่วยหลัก (นววรรณ พันธุเมธา, 2527 : 144)

2.3) ประโยคความซ้อนที่มีประโยคขยายในหน่วยนามและหน่วยกริยา

“ทั้งหน่วยนามและหน่วยกริยาในประโยคความซ้อนอาจมีประโยคขยาย และทั้ง

หน่วยนาม และหน่วยกริยาในประโยคขยายเองก็อาจมีประโยคขยายด้วย ทำให้ประโยคซับซ้อน
 ยิ่งขึ้นไปอีก” (นววรรณ พันธุเมธา, 2527 : 144)

ชายที่สวมชุดสีดำกล่าวกับผู้เข้าร่วมประชุมว่าปีนี้ทางบริษัทขาดทุนถึง
 สองร้อยล้านบาท

ประโยคในตัวอย่างนี้ มีประโยคขยายหน่วยนามซึ่งเป็นประธานและมีประโยคขยายหน่วยกริยา

1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อน

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2544 : 79 - 80) กล่าวว่า

ประพันธสรรพนามคือคำสรรพนามที่ใช้แทนคำนามที่ติดต่อกันคำ ประพันธ์ แปลว่า ผูกพันกัน ในที่นี้หมายความว่า สรรพนามที่อยู่ติดต่อกับคำนามที่อยู่ข้างหน้า เช่นตัวอย่าง ฉันชอบคนคนชยัน ดังนี้ คำ คน ที่อยู่ติดกัน ต้องใช้สรรพนามแทนว่า ฉันชอบคนที่ชยัน ดังนี้เป็นต้น และคำประพันธสรรพนาม ที่ใช้อยู่โดยมากนั้น คือคำ ที่ ผู้ที่ ซึ่ง ผู้ซึ่ง จะ เลือกใช้คำใดก็ได้ แต่คำ ที่ มีที่ใช้มาก และคำประพันธสรรพนามนี้ใช้แทนคำนามหรือสรรพนามที่เรียงอยู่ติด ๆ กันเท่านั้น โดยมากมักจะเป็นข้อความที่มีประโยคซ้อนเข้ามา เช่น

คนซึ่งเกียจคร้านต้องลำบาก
ฉันเสียดายม้าที่ฉันขาย
บ้านอันเปลี่ยวมักจจะร้าง

ส่วนที่พิมพ์ตัวหนาเป็นประโยคเล็กที่แทรกเข้ามา

นอกจากนี้ประพันธสรรพนามก็ยังทำหน้าที่เป็นบทเชื่อมคุณานุประโยคของสังกรประโยคอีกด้วย และที่น่าสังเกตคือถ้าประพันธสรรพนามอยู่ติดกับคำกริยาหรือวิเศษณ์ก็เป็นคำประพันธวิเศษณ์ทำหน้าที่เป็นบทเชื่อมของวิเศษณานุประโยค ได้แก่คำ ที่ ซึ่ง อัน อย่างที่

ตัวอย่าง	เด็กคนนี้โง่แปลก คือโง่ที่อธิบายไม่ถูก (ที่ อยู่ติดกับคำวิเศษณ์ โง่) สินค้ามีจำนวนมากซึ่งไม่สามารถคำนวณราคาได้ (ซึ่ง อยู่ติดกับคำวิเศษณ์ มาก) โบราณสถานเก่าแก่อันมีค่าถูกทำลาย (อัน อยู่ติดกับวิเศษณ์ เก่าแก่)
----------	---

เขากินอย่างที่ใคร ๆ ก็ไม่อยากจะร่วมโต๊ะด้วย
(อย่างที่อยู่ติดกับ กริยา กิน)

เมื่อพิจารณาคำจำกัดความ เรื่องหน่วยเชื่อม ของพระยาอุปกิตศิลปสาร พบว่าได้ให้ความหมายของหน่วยเชื่อมโดยครอบคลุมทั้งประพันธสรพนามและประพันธวิเศษณ์

วิจิตร ภาณุพงศ์ (2527 : 75 -76) กล่าวถึงคำเชื่อมตามแนวไวยากรณ์โครงสร้าง ดังนี้

หมวดคำเชื่อม คำเชื่อมมี 2 ชนิด คือ

1) คำเชื่อมนาม ในภาษาพูดมีอยู่ 4 คำ ได้แก่ กะ กับ หรือ ของ ในภาษาเขียนมีคำว่า และ อีกคำหนึ่ง ซึ่งจะมีลักษณะพิเศษคือจะปรากฏระหว่างคำนาม 2 คำ และจะไม่ลงเสียงหนัก ตัวอย่าง

ช้อน	กะ	ล้อม
เสื่อ	กับ	กางเกง
เนื้อ	หรือ	ไก่
ปากกา	ของ	น้อง

2) คำเชื่อมอนุพากย์ คำเชื่อมอนุพากย์จะไม่ปรากฏในประโยคสามัญ แต่จะปรากฏในประโยคผสม หรือประโยคซับซ้อน ตัวอย่าง

- ประโยคผสม¹

ฉันไม่ชอบเขา เพราะ เขาชอบดูถูกคนอื่น

ฉันเคยอ่านหนังสือเรื่องเมืองอุทอง แต่ไม่เคยไปที่นั่นเลย

- ประโยคซับซ้อน

เขาบอกฉันว่า เขาไม่ได้รับจดหมาย

ดอกไม้ ที่คุณซื้อมาวันนี้เหี่ยวแล้ว

¹ นววรรณ พันธเมธา (2527) เรียกประโยคผสมว่าประโยคความรวมและเรียกประโยคซับซ้อนว่าประโยคความซ้อน

คำเชื่อมอนุพากย์แบ่งตามตำแหน่งได้ 3 ชนิด คือ คำเชื่อมต้น คำเชื่อมใน และ คำเชื่อมขนาบ¹ คำเชื่อมต้นได้แก่คำเชื่อมที่มีตำแหน่งอยู่ต้นอนุพากย์เสมอ ไม่ว่าอนุพากย์นั้นจะมีหน่วยประธานปรากฏอยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม

เขบอกฉันว่าเขาไม่ได้รับจดหมาย (อนุพากย์ที่มีหน่วยประธานอยู่ด้วย)
เขาชอบทำงานซึ่งต้องการความประณีต(อนุพากย์ที่ไม่มีหน่วยประธาน)

นววรรณ พันธุมธา (2527 : 55) กล่าวถึงคำเชื่อมตามแนวไวยากรณ์การกว่า “คำเชื่อมคือคำที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ หรือระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือระหว่างสิ่งต่าง ๆ กับเหตุการณ์” จะเห็นว่า นิยามความหมายของคำเชื่อมไว้กว้างมาก เนื่องจากได้รวมคำบุพบท และคำสันธานในไวยากรณ์แนวเดิม และไวยากรณ์โครงสร้างเข้าด้วยกัน สาเหตุอาจเป็นเพราะไวยากรณ์การกใช้เกณฑ์ความหมายในการให้คำนิยามก็เป็นได้

จากการศึกษาแนวคิดของนักไวยากรณ์แนวเดิม นักไวยากรณ์โครงสร้าง และนักไวยากรณ์การก จะเห็นว่า นักไวยากรณ์แนวเดิมและนักไวยากรณ์โครงสร้างจำแนกหมวดคำเชื่อมเป็น 2 ชนิด แต่ก็ยังคาบเกี่ยวกันอยู่ ส่วนนักไวยากรณ์การกเรียกคำเชื่อมที่ไม่เป็นหน่วยเชื่อมว่า คำเชื่อม แล้วให้คำอธิบายโดยรวมเอาคำที่ทำหน้าที่เชื่อมคำ (บุพบท) และเชื่อมประโยค (สันธาน) ไว้ด้วยกัน จึงไม่มีปัญหาเรื่องการจำแนกหมวดคำเชื่อม ดังนั้นงานวิจัยนี้จะใช้แนวคิดของนักไวยากรณ์การกมาเป็นแนวทางการศึกษาเรื่องคำเชื่อม โดยจะกล่าวถึงคำเชื่อมที่ทำหน้าที่หน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อนเท่านั้น

ประเภทของคำเชื่อม

“คำเชื่อมคือคำที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ หรือระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือระหว่างสิ่งต่าง ๆ กับเหตุการณ์” (นววรรณ พันธุมธา, 2527 : 55)

นววรรณ พันธุมธา (2527 : 55 - 65) ได้พิจารณาประเภทของคำเชื่อมตามเกณฑ์ต่าง ๆ 4 เกณฑ์ คือ คำเชื่อมจำแนกตามลักษณะการประกอบคำ คำเชื่อมจำแนกตามตำแหน่ง คำเชื่อมจำแนกตามความหมาย และ คำเชื่อมจำแนกตามหน้าที่ และได้แบ่งคำเชื่อมโดยจำแนกตามความหมายออกเป็น 17 ประเภท จำแนกตามตำแหน่งได้เป็น 6 ประเภท และจำแนกตามหน้าที่ ได้ 5 ประเภท ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะคำเชื่อมที่ทำหน้าที่หน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อนเท่านั้น

¹ คำเชื่อมอนุพากย์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ในเรื่องของหน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อนคือคำเชื่อมต้น

1) คำเชื่อมที่จำแนกตามความหมายและทำหน้าที่หน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อน มีทั้งหมด 2 ประเภท กล่าวคือ

ก. คำเชื่อมบอกเนื้อความ คือ คำเชื่อมที่ใช้นำหน้าคำนามหรือประโยคที่บอกเนื้อความ ได้แก่ ว่า

เขабอกใครๆ ว่า เขาจะไปต่างประเทศปีหน้า
เขาคิดว่า ไม่มีใครรู้ทันเขา

ข. คำเชื่อมบอกการจำกัด คือคำเชื่อมที่ใช้อยู่หน้าประโยคซึ่งใช้จำกัดความหมายของคำนามหรือคำกริยาให้แคบเข้า ได้แก่ ที่ ซึ่ง อัน

เขาได้อยู่ในบ้าน ที่ หรรษาใหญ่โต
เขาได้อยู่ในบ้าน ซึ่ง หรรษาใหญ่โต
เขาได้อยู่ในบ้าน อัน หรรษาใหญ่โต

2) คำเชื่อมที่จำแนกตามตำแหน่งได้แก่คำเชื่อมนำประโยคขยาย คือคำเชื่อมที่อยู่ต้นประโยคขยายในประโยคความซ้อน ได้แก่ ที่ ซึ่ง อัน และ ว่า ตัวอย่าง

เราารู้ว่า พูดไปก็ไม่มีประโยชน์
หนังสือที่ ฉันเพิ่งซื้อมาหายไปแล้ว

3) คำเชื่อมจำแนกตามหน้าที่ ได้แก่

ก. คำเชื่อมนามกับประโยค ใช้ต้นประโยคขยายนามได้แก่ คำเชื่อมบอกการจำกัดตัวอย่าง

สังคมจะตั้งอยู่ได้ก็ต้องมีสิ่ง ที่ ยึดเหนี่ยว
บุคคลไม่พึงประมาทผู้ ซึ่ง เป็นที่รักแห่งตน

ข. คำเชื่อมกริยากับประโยค ใช้ต้นประโยคขยายกริยา ได้แก่ คำเชื่อมบอกการจำกัดและคำเชื่อมบอกเนื้อความ ตัวอย่าง

เขาเสียใจ ที่ ลูกไม่เชื่อฟังเขา (คำเชื่อมบอกการจำกัด)

เขาได้อยู่ในบ้าน ที่ทรูทราใหญ่โต (คำเชื่อมบอกการจำกัด)
 เขาคิด ว่าไม่มีใครรู้ทันเขา (คำเชื่อมบอกเนื้อความ)
 เขาบอกใคร ๆ ว่าเขาจะไปต่างประเทศปีหน้า (คำเชื่อมบอกเนื้อความ)

จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะใช้เกณฑ์ตำแหน่ง หน้าที่ หรือความหมายในการจำแนก คำเชื่อม คำเชื่อมที่ทำหน้าที่หน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อน ก็มีเพียง 2 ชนิดเท่านั้น คือ คำเชื่อมบอกเนื้อความและคำเชื่อมบอกการจำกัด

การรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวกับประโยค ประโยคความซ้อน และคำเชื่อมใน ประโยคความซ้อน ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงทฤษฎีเกี่ยวกับประโยคความซ้อนของนักภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะ ทฤษฎีของ นววรรณ พันธุเมธา ผู้วิจัยถือว่าสามารถใช้อย่างดีเป็นแนวทางในการทำวิจัย เรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับประโยค ประโยคความซ้อน และหน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อน

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับประโยค

งานวิจัยที่ศึกษาข้อผิดพลาดเกี่ยวกับประโยค นั้นได้มีผู้ศึกษาไว้ ดังนี้

ไซลิริ ปราโมช ณ ออยุธยา (2519) ได้ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะข้อผิดพลาดในการ เขียนภาษาไทยของนิสิตคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2515 และ 2516 ข้อมูลที่นำมาศึกษาได้จากข้อสอบวิชาภาษาไทยของนิสิตคณะอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 ปีที่ 2 และปีที่ 3 การวิจัยเสนอเป็น 2 ภาค ภาคที่ 1 กล่าวถึงลักษณะข้อผิดพลาด คือ การใช้คำ การเรียงลำดับคำในประโยค ความหมายและการสะกดการันต์ ภาคที่ 2 กล่าวถึงสาเหตุของ ข้อผิดพลาดต่างๆ แบ่งเป็น การใช้แนวเทียบผิด การไม่เข้าใจความหมายของคำ การไม่รู้ หลักการใช้คำบาลี สันสกฤต การสับสนเรื่องกฎเกณฑ์การใช้ภาษาไทยและการอ่านออกเสียงผิด จึงเขียนผิด ต่อมา ชุศรี ศรีแก้ว (2527) ก็ได้ศึกษาเปรียบเทียบข้อผิดพลาดในการเขียน ภาษาไทยของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2525 โดยเปรียบเทียบกัน ระหว่างนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากแผนกวิทยาศาสตร์ และแผนกศิลปะ ข้อมูลที่นำมาศึกษาได้จากข้อสอบเขียนเรียงความวิชาภาษาไทย 103 การวิเคราะห์ที่ได้ศึกษา ข้อผิดพลาดในการใช้คำ การแต่งประโยค การสะกดการันต์ การใช้อักษรย่อ การใช้ เครื่องหมายบอก และการใช้เครื่องหมายเพราะฉะนั้น ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาทั้ง 2 แผนก มีความสามารถในการเขียนภาษาไทยใกล้เคียงกัน เพราะทั้งสองกลุ่มมีลักษณะข้อผิดพลาดใน ลักษณะเดียวกันในปริมาณใกล้เคียงกันงานวิจัยนี้ บ่งบอกให้ทราบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัย ระดับชั้น ปีที่ 1 ไม่ว่าจะสำเร็จการศึกษาจากมัธยมศึกษาตอนปลายจากแผนกใดล้วนมีระดับ ความสามารถในการเขียนภาษาไทยไม่แตกต่างกันมากนัก และต่อมา กุณทลีย์ ไททยะวณิช

(2537) วิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาไทยของนักศึกษา คณะแพทยศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2537 ข้อมูลที่นำมาศึกษาได้จากข้อสอบเรียงความ วิชา 470-132 ทักษะการสื่อสาร คุณทลีย์ ไททยะวณิช ได้จำแนกประเภทลักษณะข้อผิดพลาด เช่นเดียวกับงานวิจัยของชูศรี ศรีแก้ว คือ การแต่งประโยค การสะกดคำวันต์ เครื่องหมายวรรคตอน และนำผลจากการวิเคราะห์มาเปรียบเทียบผลการวิจัยข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาไทยกับงานวิจัยของ ชูศรี ศรีแก้ว เพื่อวิเคราะห์ว่ามีความสอดคล้อง หรือแตกต่างกันอย่างไร จากผลการวิจัยนี้ พบว่าข้อผิดพลาดที่พบมากในการเขียนของนักศึกษา คือ เรื่องการใช้คำผิด และกลุ่มคำฟุ่มเฟือย และเมื่อเปรียบเทียบข้อผิดพลาดทั้งหมดกับงานวิจัยของ ชูศรี ศรีแก้ว พบว่า หากผู้ใช้ภาษามีการศึกษาระดับเดียวกันแล้ว ความระมัดระวังในการใช้ภาษาจะไม่แตกต่างกัน ความผิดพลาดในการเขียนภาษาไทยจึงมีลักษณะใกล้เคียงกัน ผลการวิจัยดังกล่าวจึงช่วยสนับสนุนผลการวิจัยของ ชูศรี ศรีแก้ว ข้างต้น

จะเห็นว่างานวิจัยที่ศึกษาเรื่องข้อผิดพลาดในงานเขียนของนักศึกษาของ ไชลิริ ปราโมช ณ อยุธยา ชูศรี ศรีแก้ว และ คุณทลีย์ ไททยะวณิช ล้วนได้ข้อสรุปที่กล่าวถึงลักษณะและสาเหตุของข้อผิดพลาดในงานเขียนของนักศึกษา ผลการวิจัยเหล่านี้ เป็นแนวทางสำหรับการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการเขียนประโยคความซ้อนของนักศึกษาได้

ดิเรกชัย มัทธนะสิน (2523) ได้ศึกษาประโยคในงานวิจัย เรื่อง “การศึกษากลุ่มประโยคความเรียงในภาษาไทย” โดยเน้นถึงความสัมพันธ์ของประโยค ในแง่ความหมายและรูปแบบโครงสร้าง ข้อมูลที่นำมาศึกษาเก็บรวบรวมจากความเรียงที่ส่งเข้าประกวดยังหน่วยงานของรัฐและเอกชนต่าง ๆ ผลการวิจัยสรุปว่า ความสัมพันธ์ของประโยคในแง่ความหมายมี 13 ลักษณะดังนี้ การแจกแจงความ การคล้อยตามกัน การแสดงความแตกต่างหรือความตรงกันข้าม การเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง การสรุปความหรือแสดงผล การแสดงเงื่อนไข การแสดงเหตุ การแสดงตัวอย่าง การแสดงความมุ่งหมาย การแสดงลักษณะหรือการแสดงวิธีการ และการแสดงเวลา ส่วนความสัมพันธ์ของประโยคทางรูปแบบโครงสร้างมี 3 ชนิด คือ 1) การข้านามวลี กริยาวลี และบุพบท 2) การไม่ปรากฏของนามวลีและบุพบทวลี 3) การเพิ่มคำเชื่อมประโยค

แม้งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาประโยคโดยเน้นถึงความสัมพันธ์ของประโยคในแง่ความหมาย โดยไม่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ตามชนิดของประโยค คือ ประโยคความเดียว ประโยคความซ้อนและประโยคความรวม แต่งานวิจัยเรื่องนี้ก็สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาประโยคความซ้อน ในแง่ลักษณะความสัมพันธ์ของประโยคที่เป็นส่วนประกอบของประโยคความซ้อนได้ระดับหนึ่ง

ศรีอังคาร ถาวโรฤทธิ (2544) ได้ศึกษาประโยคความรวมในงานเขียนระดับทางการของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยนำข้อมูลมาจากการ

เขียนตอบข้อสอบในรายวิชาศึกษาทั่วไปกลุ่มภาษาไทย วิชาวรรณคดีเบื้องต้น การวิเคราะห์ จำแนกเป็น 4 ประเด็น คือ ลักษณะคำเชื่อมในประโยคความรวม ลักษณะของประโยคความรวม ลักษณะความสัมพันธ์ของประโยคที่เป็นส่วนประกอบของประโยคความรวม และข้อบกพร่องในการเขียนประโยคความรวม

ส่วนข้อบกพร่องในการเขียนประโยคความรวมของนักศึกษา ศรีอังคาร พบ ข้อบกพร่อง 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) ข้อบกพร่องด้านเนื้อความ คือ การขาดความเป็นเหตุเป็นผลของเนื้อความ 2) ข้อบกพร่องด้านการใช้คำเชื่อม คือ การขาดคำเชื่อม และการใช้คำเชื่อมผิดความหมาย 3) ข้อบกพร่องด้านการเขียนประโยค คือ การขาดหน่วยประโยคและการย่อหน้า

ข้อบกพร่องทั้ง 3 ลักษณะนี้ ศรีอังคาร ได้นำมาอภิปรายผลไว้อย่างน่าสนใจว่า ข้อบกพร่องอาจเกิดจากนักศึกษาขาดทักษะในการคิดที่เป็นเหตุผล ขาดการจัดระเบียบความคิดหรือไม่สามารถกระทำได้ในเวลาสอบ ส่วนข้อบกพร่องเรื่องการย่อหน้า นักศึกษาอาจได้รับอิทธิพลจากหนังสือพิมพ์ก็เป็นได้ และสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ การที่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ยังไม่คุ้นเคยกับการตอบข้อสอบแบบอัตนัย ผลการวิจัยและการอภิปรายผลของงานวิจัยนี้จะเป็นแนวทางสำหรับงานวิจัยเรื่องประโยคความซ้อนในงานเขียนระดับทางการของนักศึกษา เพราะงานวิจัยเรื่องประโยคความซ้อนไม่ได้ศึกษาเพียงส่วนประกอบของประโยคความซ้อนเท่านั้น แต่จะศึกษาถึงข้อบกพร่องในงานเขียนของนักศึกษาด้วย ดังนั้นเมื่อนำผลการศึกษาของศรีอังคาร มาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยเรื่องประโยคความซ้อน อาจพบลักษณะที่สอดคล้องหรือแตกต่างกันในบางลักษณะก็เป็นได้

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับประโยคความซ้อน

ประภารัตน์ พรหมปภากร (2539) ได้ศึกษาการแปรและการเปลี่ยนแปลงของคุณานุประโยคในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์โดยเน้นที่รูปแบบของคุณานุประโยค การแปรและการเปลี่ยนแปลงในการปรากฏของรูปแบบดังกล่าวในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ประภารัตน์ ได้ให้คำจำกัดความของคุณานุประโยคว่า หมายถึง “อนุประโยคที่เป็นส่วนหนึ่งของประโยคความซ้อน ทำหน้าที่ขยายนามหรือนามวลีในประโยคหลัก โดยมีประพันธสรรพนามเป็นคำเชื่อม”

สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1) รูปแบบของคุณานุประโยค

- 1.1) คุณานุประโยครูปแบบ “ที่” เช่น ก้อนเนื้อที่มันคาบมา
- 1.2) คุณานุประโยครูปแบบ “ซึ่ง” เช่น ที่ดินซึ่งรกร้างว่างเปล่า
- 1.3) คุณานุประโยครูปแบบ “อัน” เช่น วัตถุอันมีค่า

2) การปรากฏของคุณานุประโยคในภาษาไทย

การศึกษาการปรากฏของคุณูปประโยชน์ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีการปรากฏครบทั้ง 3 รูปแบบตลอดทั้งสมัยแสดงให้เห็นว่า มีการใช้รูปแบบของคุณูปประโยชน์ เป็นรูปแบบพื้นฐานของไวยากรณ์ไทยมีใช้อย่างคงที่ และแพร่หลายตลอดสมัยรัตนโกสินทร์

3) ความถี่ในการปรากฏของคุณูปประโยชน์ในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์เมื่อพิจารณาความถี่ในการปรากฏของคุณูปประโยชน์จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่าบางช่วงสมัยมีการขึ้นและลดลงของความถี่ แต่โดยภาพรวมแล้วความถี่โดยรวมจะสูงขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มปรากฏ คงที่ในช่วงปัจจุบัน โดยรูปแบบ “ที่” มีการปรากฏมากกว่ารูปแบบอื่นอย่างเด่นชัด และมีความถี่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในปัจจุบัน ในขณะที่รูปแบบ “ซึ่ง” และ “อัน” โดยเฉพาะช่วงปัจจุบันจะปรากฏน้อยมาก อีกทั้งยังมีความถี่ในการปรากฏน้อยลง

4) การแปรของคุณูปประโยชน์ในทำเนียบภาษา 3 ประเภท

การปรากฏของคุณูปประโยชน์โดยรวมพบในทำเนียบภาษาทางการมากที่สุด รองลงมาคือกึ่งทางการและไม่เป็นทางการตามลำดับ อาจกล่าวได้ว่า หากบทความใดมีการใช้คุณูปประโยชน์ในอัตราที่สูง บทความนั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นบทความภาษาทางการ เมื่อศึกษาการใช้คุณูปประโยชน์ว่ามีผลต่อการเลือกใช้ในแต่ละรูปแบบหรือไม่ พบว่ารูปแบบ “ที่” เป็นรูปแบบที่พบเด่นชัดที่สุดในภาษาแบบเป็นทางการ ส่วนรูปแบบ “ซึ่ง” ปรากฏระหว่างภาษาทางการกับกึ่งทางการไม่มีความแตกต่างกันเด่นชัดนัก รูปแบบ “อัน” ก็เช่นกัน ระหว่างภาษาทางการกับกึ่งทางการและภาษากึ่งทางการกับภาษาไม่เป็นทางการนั้น ไม่มีความแตกต่างอย่างเด่นชัด

งานวิจัยนี้ทำให้ทราบว่าสมัยรัตนโกสินทร์มีการใช้คุณูปประโยชน์ซึ่งเป็นส่วนประกอบของประโยคความซ้อนมาตลอดสมัยรัตนโกสินทร์ จึงอาจกล่าวได้ว่างานเขียนของนักศึกษาที่จะใช้วิเคราะห์ในงานวิจัยนี้น่าจะพบลักษณะของคุณูปประโยชน์ในอัตราส่วนที่สูงเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะคุณูปประโยชน์รูปแบบ “ที่” น่าจะปรากฏถี่กว่าคุณูปประโยชน์รูปแบบอื่น กล่าวได้ว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ การใช้คำเชื่อม “ที่” ในคุณูปประโยชน์เป็นรูปแบบที่พบเด่นชัดที่สุดในภาษาที่เป็นทางการ คำเชื่อม “ซึ่ง” ปรากฏในภาษาระดับทางการและกึ่งทางการซึ่งไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนคำเชื่อม “อัน” ปรากฏระหว่างภาษาทางการกับกึ่งทางการ การได้ศึกษางานวิจัยของประภารัตน์ พรหมปกาศกร ทำให้ทราบถึงรูปแบบและพัฒนาการการใช้คุณูปประโยชน์ (ประโยคขยายในหน่วยนาม) ในสมัยรัตนโกสินทร์นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาร่องรอยประโยคความซ้อนในแง่ที่เกี่ยวข้องกับประโยคที่มาขยายในงานวิจัยนี้

¹ นววรรณ พันธุมธา เรียกประโยคย่อยที่มาขยายในประโยคหลักว่า ประโยคขยาย

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับหน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อน

ภาสินี ศรีทธิธู (2524) ศึกษาเรื่อง “การใช้ ที่ ซึ่ง อัน ในคณานุประโยค” พบว่าการวิเคราะห์ โดยให้คำเชื่อม “ที่” “ซึ่ง” “อัน” เป็นคำประพันธสรรพนาม (relative pronoun) หรือคำเชื่อมสัมพัทธ์ (relativizer) ¹ ไม่น่าจะถูกต้องนัก เพราะคำเชื่อมเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็น คำนำหน้าอนุประโยค (complementizer) (แบบเดียวกับคำ “ว่า” ในประโยค “ฉันคิดว่าเขาจะมา”) จึงจะถูกต้องมากกว่า และคำเหล่านี้แม้ว่าทำหน้าที่แทนกันได้ แต่ก็ยังขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ใช้ ภาษา กล่าวคือ “ที่” ใช้ได้ในทุกโอกาส แต่ที่ใช้บ่อยคือเวลาสนทนา “ซึ่ง” ใช้ในเรื่องที่เป็นทางการ หรือกึ่งพิธีการ เช่น ในภาษาเขียนทั่วไป และในสุนทรพจน์ อีกทั้งเมื่อใช้ “ซึ่ง” นำหน้า อนุประโยคจะช่วยเน้นข้อความที่ตามมา และดึงความสนใจของผู้รับสารได้อีกด้วย ส่วนคำว่า “อัน” เป็นคำเก่าแก่ พบใน ภาษาวรรณคดี คัมภีร์ เรื่องราวทางศาสนา กฎหมาย และพบใน สุนทรพจน์ที่เป็นทางการ

มธุรส สาขลวิจารณ์ จงชัยกิจ (2531) ได้ศึกษาคำเชื่อมในประโยคความซ้อน โดยเฉพาะคำว่า “ที่” พบว่า “ที่” สามารถทำได้หลายหน้าที่และหลายความหมาย คำว่า “ที่” เดิม น่าจะเป็นคำนาม ต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นทั้งหน่วยความหมาย (lexical morpheme) และ หน่วย ไวยากรณ์ (grammatical morpheme) โดยในหน่วยคำเดี่ยว “ที่” เป็นได้ทั้ง คำบุพบท และคำเชื่อม ประโยคความซ้อนชนิดคำเดี่ยว ส่วนในหน่วยคำประสม “ที่” เป็นได้ทั้งคำบอกลำดับที่ คำช่วย สร้างคำใหม่ในภาษา และคำเชื่อมประโยคความซ้อนชนิดคำประสม (เช่น ที่ว่า อย่างที่) และใน งานวิจัยนี้ยังพบอีกว่า ความแตกต่างทางรูปคำของคำเชื่อม “ที่” “ซึ่ง” “อัน” จะปรากฏออกมาใน รูปของความหมายที่ฟังดูประหลาดหรือไม่ได้ใจความ มากกว่าจะเป็นความผิดพลาดโครงสร้าง โดยบางครั้งคำลักษณะนาม จะมีส่วนในการกำหนดเงื่อนไขเหล่านี้ด้วย ยกตัวอย่าง

ผู้หญิง คน ที่ เขากำลังหลงรัก
 ผู้หญิง คน ซึ่ง เขากำลังหลงรัก
 ผู้หญิง คน อัน เขากำลังหลงรัก

จะเห็นว่า ประโยคแรกสามารถพูดได้และสื่อความหมายได้อย่างดี ประโยคที่สองฟังดูผิดความหมาย ไม่ค่อยนิยมใช้ ส่วนประโยคที่สาม ผิดทั้งโครงสร้างและความหมาย

¹ “คำเชื่อมสัมพัทธ์ ได้แก่คำเชื่อมที่เชื่อมอนุพยางค์ 2 อนุพยางค์และทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบของอนุพยางค์หน่วย ไโตหน่วยหนึ่ง” ตูรายละเอียดเรื่องคำเชื่อมสัมพัทธ์ จากหนังสือโครงสร้างของภาษาไทยของ วิจิตรนั ภาณุพงศ์ , 2527 : หน้า 103

จะเห็นว่าการศึกษาวิจัยของ ภาสิดี ศรีทธิชัย และมธุรส สาขลวิจารย์ จงชัยกิจ มุ่งเน้นศึกษาการใช้คำเชื่อม ที่ ซึ่ง อัน ในประโยคขยายของประโยคความซ้อน โดยภาสิดี ศรีทธิชัย กล่าวถึงการใช้ คำเชื่อมเหล่านี้ไว้สอดคล้องกับ มธุรส สาขลวิจารย์ จงชัยกิจ เช่นการวิเคราะห์ว่า คำ ที่ ซึ่ง อัน หากใช้แทนที่กัน ในบางประโยคอาจทำให้ฟังดูประหลาดหรือไม่ได้ใจความมากกว่า จะเป็นการผิดโครงสร้าง และทั้งสองท่านไม่เห็นด้วยกับนักไวยากรณ์แนวเดิมที่วิเคราะห์ว่า ที่ ซึ่ง อัน เป็นประพันธสรรพนาม โดยทั้งสองท่านได้จัดให้เป็นคำนำหน้าอนุประโยค

กล่าวได้ว่า คำเชื่อม “ที่ ซึ่ง อัน” ทำหน้าที่เป็นคำนำหน้าอนุประโยค คำเชื่อมทั้ง 3 คำนี้สามารถใช้แทนกันได้แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในการใช้ภาษา คือ ต้องคำนึงถึงบริบทในการสื่อความและถูกไวยากรณ์ คำเชื่อม “ที่” ใช้ได้ทุกโอกาส แต่ใช้บ่อยในการสนทนา คำเชื่อม “ซึ่ง” ใช้ในภาษาระดับทางการ หรือกึ่งพิธีการ ส่วนคำเชื่อม “อัน” ปรากฏในภาษาวรรณคดี คัมภีร์ เรื่องราวทางศาสนา กฎหมาย และสุนทรพจน์ที่เป็นทางการ

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับประโยค ประโยคความซ้อนและหน่วยเชื่อมในประโยคความซ้อน พบผลการศึกษานักภาษาศาสตร์นับตั้งแต่เรื่องข้อผิดพลาดในงานเขียนของนักศึกษา กลุ่มประโยคความเรียง ประโยคความรวม ประโยคเงื่อนไขเพื่อยืนยันในภาษาไทย การแปรและการเปลี่ยนแปลงของคุณาอนุประโยคในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ และการศึกษาการใช้คำเชื่อม ที่ ซึ่ง อัน ในประโยคความซ้อน

งานวิจัยที่ได้รวบรวมมาเหล่านี้ สามารถใช้เป็นแนวทางประกอบการวิเคราะห์ลักษณะประโยคความซ้อนและข้อผิดพลาดในการเขียนประโยคความซ้อนในงานเขียนระดับทางการของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาประโยคความซ้อนในงานเขียนระดับทางการของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี ที่ลงทะเบียนเรียน วิชา 411-208 สุนทรียภาพในภาษาไทย และวิชา 411-306 วรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้น ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับประโยค ประโยคความซ้อน และคำเชื่อมในประโยคความซ้อน เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานใช้จำแนกและวิเคราะห์ส่วนประกอบในประโยคความซ้อน

2. เก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานเขียนตอบข้อสอบ วิชา 411-208 สุนทรียภาพในภาษาไทย จำนวน 40 ฉบับ และวิชา 411-306 วรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้น จำนวน 45 ฉบับ รวมจำนวน 85 ฉบับ ของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 411-208 สุนทรียภาพในภาษาไทย และวิชา 411-306 วรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้น ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544

3. วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับดังนี้

- 3.1 ลักษณะของประโยคความซ้อน
- 3.2 ลักษณะคำเชื่อมในประโยคความซ้อน
- 3.3 หน้าที่ของประโยคขยายในหน่วยนามและหน่วยกริยา
- 3.4 ข้อบกพร่องในการเขียนประโยคความซ้อน

4. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ